

СИНЕРГІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ТУРБОТІ ПРО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6141>

ДАНИЛЕНКО

Георгій Миколайович

доктор медичних наук,
професор, директор
Державної установи
«Інститут охорони здоров'я
дітей та підлітків
Національної академії
медичних наук України»,
м. Харків, Україна

КИРИЧЕНКО

Валентина Іванівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий
співробітник, завідувач
лабораторії фізичного
розвитку та здорового
способу життя Інституту
проблем виховання
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

СТРАШОК

Лариса Анатоліївна

доктор медичних наук,
професор, завідувач відділення
наукової організації медичної
допомоги школярам та
підліткам Державної
установи «Інститут охорони
здоров'я дітей та підлітків
Національної академії
медичних наук України»,
м. Харків, Україна

Анотація. Метою статті є рефлексивне осмислення перебігу та результатів багаторічної партнерської взаємодії науковців Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України та співробітників Державної установи «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків Національної академії медичних наук України» щодо об'єднання зусиль і ресурсів задля підвищення ефективності здоров'язбережувальної діяльності закладів освіти.

Обґрунтовано розуміння партнерства як найбільш результативного з погляду соціального ефекту і довгостроково взаємовигідного формату соціального співробітництва.

Окреслено проблемне поле межних наукових інтересів партнерів та означено можливі зони їх перетину.

Доведено, що збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді, зважаючи на особливі умови воєнного стану, зміну режимів навчання, залишається одним із пріоритетних напрямів діяльності закладу освіти. Стратегічним вектором партнерства визнано професійну турботу про здоров'я, як обов'язкову умову організації освітнього процесу. Наведено приклади партнерства з доведеною ефективністю.

Ключові слова: благополуччя дітей; здоров'язбережувальні технології; партнерська взаємодія; синергетичний ефект.

Важливим компонентом процвітання і сталого розвитку будь-якого суспільства визнається благополуччя дітей, як невід’ємна складова їх здоров’я. Ним опікуються більшість країн світу, розробляючи стратегії державного забезпечення та міжсекторальні програми і проекти їх реалізації (International Youth Foundation, 2017). Для України, яка потерпає від російської агресії, благополуччя дітей постає не лише актуальною проблемою, а й надзвичайно важливим пріоритетом державної розбудови, суспільного виживання, повоєнного відтворення і національного розвитку.

Науковці визнають здоров’я людини одним із найважливіших показників соціального благополуччя суспільства, його базовою основою, що віддзеркалює поточну ситуацію і опосередковано прогнозує майбутнє нації. Протиріччя між потребою держави у формуванні здорового покоління та існуючою довготривалою гуманітарною кризою в Україні обумовлюють посилення орієнтації системи освіти на збереження здоров’я, оскільки ця проблема кратно загострюється на тлі військових дій, що охопили значну територію України, наявних і потенційних демографічних проблем та нагальних завдань модернізації освіти.

У загальнонавчальному розумінні благополуччя — це «процвітання людей у їхньому житті», що є важливою характеристикою розвитку особистості. Сучасні дослідження упорядковують його комплексні характеристики, охоплюючи «такі параметри як фізичне та психологічне здоров’я людини, рівень освіти, економічний статус, особиста безпека та доступ до особистих свобод» (International Youth Foundation, 2017). У той же час, добробут — це сукупність умов життєдіяльності в економічному, соціальному, духовному та політичному розуміннях, що надають людині можливості для всебічного розвитку (Близнюк, 2008).

У пілотному дослідженні Київської школи економіки «Індекс майбутнього» наголошується, що «активні та освічені діти, які володіють необхідними в сучасному світі навичками, мають потенціал не тільки прожити насичене життя, але і здійснити позитивні зміни всередині країни та у світі. ... Важливо визнати, що ключову роль відіграє всебічний розвиток та виховання покоління, здатного спрямовувати наш світ до більш перспективного майбутнього» (Рибак, Шиманський, & Кириченко, 2023, с. 3-4).

Вирішення цих проблем лежить у площині охорони дитинства, яка визначається як стратегіч-

ний загальнонаціональний пріоритет внутрішньої політики нашої держави. Основні її засади спрямовані на реалізацію права кожної дитини на життя, охорону здоров’я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини (Єременко, 2023). Звідси, усі дотичні до проблеми охорони дитинства фахівці мають задіяти максимум компетентностей для того, щоб українські діти, які відчували на собі всі жахи війни, не просто вижили, а й зберегли, відновили та примножили свій особистісний ресурсний потенціал і змогли його успішно реалізувати.

Життєдіяльність українського суспільства містить достатньо прикладів продуктивного об’єднання зусиль стейкхолдерів заради добробуту дітей, одним із кейсів із доведеною ефективністю вбачається співпраця науковців Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (далі — ІПВ) та Державної установи «Інститут охорони здоров’я дітей та підлітків Національної академії медичних наук України», м. Харків (далі — ІОЗДП).

Вона виникла під час участі наукових співробітників обох установ у міжгалузевій науково-методичній програмі *«Соціально-гігієнічні та медико-біологічні фактори формування схильності неповнолітніх до соціально-негативної поведінки та розробка заходів до її профілактики»* (1997-2000 рр.), Програмі *«Сприяння просвітницькій роботі «рівний — рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя»* (2001-2005 рр.) та міжрегіональних семінарах-тренінгах *«Введення в стратегічне планування в сфері ВІЛ/ СНІДу серед молоді: міжсекторальний підхід»* (2006-2007 рр.). Саме у творчих дебатах щодо пошуків ефективних стратегій і технологій збереження, зміцнення та відновлення здоров’я зростаючої особистості, шляхів та методів розгортання профілактично-просвітницької діяльності закладів освіти щодо формування здорового способу життя дітей та учнівської молоді народилася і зреалізувалась ідея створення партнерських динамічних груп для коментованого обміну фаховою інформацією і експертного взаємоконсультування.

Ініціаторами партнерської взаємодії виступили представники лабораторії превентивного виховання (зараз — лабораторія фізичного розвитку та здорового способу життя) ІПВ і відділу гігієни дітей шкільного віку та підлітків ІОЗДП.

Обираючи можливий формат взаємодії, науковці керувались поглядами Кристофера Меєра, який зазначав: «Партнерство — це більше ніж кооперація. Воно є: і розвиток проєктної культури, яку поділяють партнери; і середовище поділу відповідальності; і процес пошуку нових/альтернативних рішень, що стосуються специфічних груп уразливих людей, в який партнери залучають один одного; і зміст конкретних зобов'язань; і система поліпшення якості послуг, яку всі партнери мають вивчати і розвивати» (Meyer, 2003).

Тобто *формат партнерської взаємодії* учасниками було обрано свідомо як найбільш демократичний і прийнятний, тому що він:

- враховує зацікавленість кожної із взаємодіючих сторін у пошуку шляхів вирішення соціальних проблем;
- передбачає об'єднання зусиль, ресурсів і можливостей кожної зі сторін у вирішенні важливих проблем, неефективно «атакованих» ними окремо;
- забезпечує конструктивність у вирішенні складних чи спірних питань;
- підживлює прагнення до пошуку реалістичних рішень соціальних завдань, а не імітацію такого пошуку;
- передбачає взаємоприйнятний контроль і облік інтересів наукового пошуку учасників (Миколаєць, 2018).

Відтак ми розглядаємо партнерську взаємодію як діяльність, що заснована на почутті людської солідарності й розподілі відповідальності за позитивне вирішення певної суспільно важливої проблеми. Саме цей вид взаємодії є найбільш результативним з точки зору соціального ефекту і довгострокового взаємовигідного співробітництва (Кириченко, & Єжова, 2014).

На перших зустрічах було здійснено пріоритизацію наявних викликів в охороні здоров'я підростаючого покоління, обговорено проблемне поле межних наукових інтересів та окреслено можливі зони їх перетину. Головними *напрямами наукових досліджень відділу ІОЗДП* були:

- вивчення впливу факторів навколишнього середовища на організм школярів;
- моніторинг здоров'я дітей та первинна профілактика неінфекційних захворювань в умовах закладу освіти;
- визначення науково-обґрунтованих медичних критеріїв індивідуального та популяційного здоров'я дітей шкільного віку;
- заходів щодо його збереження та зміцнення;

- дослідження впливу навчального процесу та педагогічних інновацій, визначення їхньої ролі у формуванні здоров'я учнів;

- впровадження системи кількісної оцінки рівня гігієнічного благополуччя закладу освіти та визначення якісних особливостей стану здоров'я дітей залежно від впливу медико-соціальних факторів шкільного середовища.

Лабораторія ІПВ традиційно *досліджувала проблематику*:

- виявлення генезису деструктивних проявів у поведінці особистості й розроблення науково-обґрунтованих програм профілактики вживання психоактивних речовин;
- попередження правопорушень серед неповнолітніх та корекції девіацій їх поведінки;
- створення превентивного виховного середовища закладу освіти як фактору інтегративного впливу на процес розвитку і саморегуляції дітей;
- формування життєстійкості, життєздатності, життєвої компетентності особистості;
- стимулювання і утвердження здорового способу життя дітей та підлітків, підвищення мотивації до свідомого обрання моделей просоціальної поведінки;
- розроблення концепцій і технологій об'єднання зусиль суб'єктів превентивної діяльності на міжгалузевому рівні, спрямованих на узгоджену і своєчасну реалізацію попереджувальних заходів, нейтралізацію і поступове усунення причин девіантних вчинків.

Спільну турботу викликали сталі погіршення фізичного розвитку та ментального благополуччя дітей і підлітків, падіння рівня народжуваності й поширення в дитячо-молодіжному середовищі деструктивних явищ на кшталт тютюнокуріння, вживання психоактивних речовин, ранній початок статевих відносин та поширення ВІЛ-інфекції, зростання правопорушень тощо.

Ураховувалось, що за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), значна частина захворюваності дітей шкільного віку має дидактогенну природу (дидактичні неврози, хронічні стреси, сталі розумове перевантаження на тлі гіподинамії здобувачів освіти), тобто безпосередньо викликана або спровокована школою. У підсумку дискусій нагально проявилась очевидна потреба кардинальної зміни ставлення до здоров'я дитини в системі освіти (Президент України, 2020).

Здоров'я — це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише

відсутність хвороб чи фізичних вад; фундаментальна потреба людини, реалізація її природного потенціалу; ресурс, процес і результат задоволення фізичних, психічних і соціальних потреб кожної людини; найвища загальнолюдська і суспільна цінність, яка проявляється в здатності зберігати й покращувати природне місце існування, збільшувати тривалість і покращувати якість життя завдяки можливості контролю та керування факторами, що їх зумовлюють. Забезпечення здорового способу життя і всеохоплюючої та якісної освіти у світоглядній парадигмі сталого розвитку проголошено домінуючими глобальними цілями людства (United Nations, 2023).

Загальновідомо, що на стан здоров'я впливають спадковість, стан довкілля, якість медичного обслуговування, але перш за все, умови та спосіб життя. Тому для учасників партнерської взаємодії важливим було врахування впливу на стан здоров'я учасників освітнього процесу гігієнічних умов його організації та психолого-педагогічних особливостей організаційної культури закладу освіти й потреби посилення його здоров'язбережувальної діяльності (Даниленко та ін., 2020; Даниленко та ін., 2022).

Здоров'язбереження — сукупність політичних, економічних, соціальних, правових, медичних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних і культурних норм і правил, які забезпечують раціональне використання «капіталу здоров'я» та його ефективне відтворення (Бойчук, 2017). Базовим для партнерської взаємодії став міждисциплінарний інтерактивний підхід, заснований на об'єднанні зусиль педагогів, психологів, медиків та громадськості, спрямований на допомогу особистості у вирішенні нею як індивідуальних, так і соціальних проблем на основі формування значущої системи ціннісних пріоритетів її розвитку.

Які основні цілі ставили перед собою інституції, починаючи співпрацю? У найбільш загальному розумінні — це сприяння перетворенню закладу освіти на простір здорової і безпечної життєдіяльності учасників освітнього процесу.

Для цього, насамперед, необхідно розуміння, що нова якість освіти, яка б забезпечила розвиток сучасного суспільства, може бути досягнута лише при створенні необхідних умов такого освітнього процесу, що не зашкодить здоров'ю дітей та молоді, тобто передбачатиме здійснення навчання на засадах здоров'язбережувальних технологій. Головна їх особливість у педагогіці — розподіл турботи про здоров'я, як обов'язкова

умова освітнього процесу. Це визначає створення у школі здоров'язберігаючого освітнього простору, в якому педагоги, психологи, медичні працівники та батьки узгоджено вирішують завдання, пов'язані зі збереженням здоров'я дітей та беруть на себе відповідальність за результат.

Таке середовище закладу освіти охоплює: впровадження здоров'язбережувальних технологій і науково обґрунтованого навчального режиму, забезпечення рухової активності учнів, оздоровчої інфраструктури, здорового харчування у школі; сприяння підвищенню культури здоров'я всіх учасників освітнього процесу (педагогів, учнів та їхніх батьків), їх потреби і готовності до здорового способу життя; створення умов для попередження стійких порушень здоров'я, реабілітації та оздоровлення ослаблених учнів та учнів з особливими освітніми потребами (розроблення індивідуальних і групових освітніх та оздоровчих програм, розбудова інклюзивної освіти, неспецифічна первинна профілактика соціально зумовлених захворювань) (Даниленко та ін., 2022).

Збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді, зважаючи на особливі умови воєнного стану, зміну режимів навчання, залишається одним із пріоритетних напрямів діяльності закладу освіти в Україні. Війна принесла загрози життю і здоров'ю усіх учасників освітнього процесу, спричинила цілу низку гуманітарних та соціальних проблем, що провокують виснаження та високі ймовірності розвитку посттравматичних стресових та панічних розладів як серед дітей, так і дорослих. Вочевидь, роль освітньої галузі України у збереженні здоров'я як дитячого, так і дорослого населення, наступними роками лише зростатиме. Вона може бути реалізованою шляхом організації системи соціально-гігієнічного моніторингу здоров'я здобувачів освіти та обрання ефективних стратегій медико-психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу з метою запобігання негативному психологічному впливу воєнної агресії та створення безпечного освітнього середовища. Саме вчителі у змозі допомогти усвідомити дітям, що здоров'я — це не тільки дар для людини, а й важлива складова їх ефективної навчальної діяльності, передумова збереження нашого суспільства під час війни та його сталого розвитку у повоєнний час.

В умовах війни першочергового значення набуває розбудова безпечного освітнього середовища. Здоров'язбережувальна діяльність закладів освіти, що більш орієнтована на повоєнну

відбудову України, має поєднувати такі форми і види роботи: формування ціннісного ставлення до здоров'я як метаресурсу успішної життєдіяльності особистості, профілактику стійких порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих та медичних заходів без відриву від освітнього процесу; варіативні форми його організації з урахуванням їх психологічного та фізіологічного впливу на здобувачів освіти; контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації освітнього процесу; нормування навчального навантаження та профілактику перевтоми; медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку; розроблення та впровадження навчальних програм з формування в учнів навичок ведення здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок; діяльність служби психологічної допомоги вчителям та учням у подоланні стресів, стану тривоги тощо.

Здоров'язберезувальні технології навчають дітей зберігати своє і цінити чуже ментальне та фізичне здоров'я, виробляти ключові життєві навички позитивного вирішення конфліктів, комунікативного лідерства, ефективної групової роботи на результат, навчання упродовж життя. Ці технології допомагають дітям виробити ціннісне підґрунтя здорового способу життя, посилюють мотивацію до навчання, сприяють формуванню ключових навичок, серед яких: раціонального харчування; рухової активності та загартування; санітарно-гігієнічні; організації режиму праці та відпочинку; самоконтролю; мотивації успіху та тренування волі; управління стресами; ефективного спілкування; попередження конфліктів; співчуття (емпатії); поведінки в умовах тиску; співробітництва; самоусвідомлення та самооцінки; визначення життєвих цілей і програм; аналізу проблем і прийняття рішень.

Порівняння результатів багаторічних досліджень дали змогу окреслити фактори ризику, які негативно впливають на здоров'я учнів: стресова педагогічна тактика; гігієнічно не обґрунтована інтенсифікація освітнього процесу та невідповідність методик і технологій навчання психофізіологічним закономірностям розвитку дитячого організму; невиконання елементарних медико-профілактичних вимог до організації навчальної діяльності здобувачів освіти; функціональна некомпетентність викладачів та батьків у питаннях збереження та зміцнення здоров'я; недоліки в існуючій системі фізичного виховання; фрагмен-

тарність виховних впливів з формування ціннісного ставлення до здоров'я і популяризації здорового способу життя (у тому числі профілактики шкідливих звичок та ризикової поведінки, статевого виховання, гіподинамії).

Поняття про здоров'язбереження не обмежується уявленням про зміцнення лише соматичного (тілесного) здоров'я учнів. Важливе значення надається збереженню психічного, духовного та соціального здоров'я дітей різного віку. Це вимагає створення у закладі освіти на тлі безпечного фізичного середовища особливої психологічно комфортної атмосфери, яка б сприяла розбудові кожною дитиною власного позитивного простору для зростання в інтелектуальній, духовній та соціальній сферах.

Надзвичайно важливою є діяльність психологічної служби кожного закладу освіти, пріоритетними завданнями якої вбачаються: збереження психічного здоров'я учнів у процесі навчальної діяльності; своєчасна психологічна діагностика, добір і застосування методів корекції; психологічне консультування, освіта здобувачів освіти та педагогів; психологічна просвіта батьків. Розуміючи, що здоров'я здебільшого залежить від самої людини, її свідомості, педагоги мають приділяти значну увагу формуванню в учнів позитивного ставлення до власного здоров'я. Основою такої діяльності є певна система взаємодії викладачів та учнів: організація просвітницької роботи, залучення учнів до різних видів оздоровчої діяльності, волонтерської діяльності щодо пропагування здорового способу життя, виховання природнього ставлення до самовдосконалення. Ці змістові орієнтири було закріплено угодою про творчу співпрацю двох структурних підрозділів наукових установ, яка чітко визначала сферу відповідальності кожного партнера і взаємні зобов'язання та постійно оновлювалась.

Можна констатувати, що партнерська взаємодія витримала випробування часом, оскільки не припиняється упродовж багатьох років поспіль. За цей час склались такі форми роботи як взаємочаст у науково-практичних конференціях ІОЗДП *«Актуальні питання фізіології, патології та організації медичного забезпечення дітей шкільного віку та підлітків»* (2006, 2008, 2013, 2020, 2023 рр.), *«Здоров'ясприятливе освітнє середовище сучасного закладу освіти: виклики, пошуки, тенденції»* (2019 р.) та *«Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів»* (2009, 2012, 2016 рр.), на

яких співробітники лабораторії ІПВ висвітлювали питання моніторингу превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу; психолого-педагогічних засад промоції здоров'я підлітків; стратегічних напрямів здоров'я-спрямованої діяльності закладу освіти; особливостей, механізмів та інструментів міжсекторальної партнерської взаємодії у формуванні просоціальної поведінки підлітків; засобів збереження здоров'я підлітків і молоді під час освітнього процесу в умовах збройних конфліктів тощо.

Представники ІОЗДП на конференціях *«Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал»* (2012, 2016, 2018 рр.) презентували перед науковцями ІПВ діагностичні методики скринінгової оцінки здоров'я школярів та чинників, що на нього впливають; концепцію соціально-гігієнічного моніторингу здоров'я дітей в умовах закладу освіти; основні засади організації медичного забезпечення школярів, цільового програмування збереження і зміцнення їх здоров'я в умовах закладів освіти різного типу; результати динаміки трансформації поведінкових чинників ризику погіршення здоров'я підлітків в умовах воєнного часу.

У 2023 р. під час проведення ІПВ науково-практичної конференції *«Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах»* було організовано панельну дискусію *«Подолання виховних прогалин і психологічних розривів: виклики і реалії»*, де співробітники ІОЗДП представили стратегію збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу, надали характеристики можливостей та способів подолання психологічних втрат і розривів в умовах змішаного навчання, зазначали що і хто має робити для попередження депресивних розладів і порушень поведінки дітей та підлітків, презентували практичні поради як педагогам визначити проблеми здобувачів освіти та можливі шляхи допомоги дитині побороти тривожність і впоратись зі стресами.

У 2014 р. об'єднаною групою науковців було здійснено вдалу спробу упорядкування посібника *«Методика формування просоціальної поведінки»*, в якому представлено теоретичні, методологічні та організаційно-методичні аспекти, а також діагностичні методики формування просоціальної поведінки учнів.

За потреби здійснюється експертиза методико-діагностичних розробок партнерів та їх використання у власних наукових дослідженнях. До прикладу, важливою складовою програми дисер-

таційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук В. Кириченко *«Профілактика девіантної поведінки старшокласників в діяльності учнівського самоврядування»* (2012 р.) стали положення активно-конструктивної стратегії профілактики шкідливих звичок і суб'єктно орієнтованого попередження несприятливого впливу чинників соціального (шкільного, сімейного, групового) середовища, обґрунтовані групою науковців ІОЗДП під керівництвом Г. Даниленка. У дисертаційному дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук О. Єжової «Теоретичні і методичні засади формування ціннісного ставлення до здоров'я учнів професійно-технічних навчальних закладів» (2013 р.) комплексне вивчення стану здоров'я учнів ПТНЗ здійснено з опертям на результати аналізу щорічних медичних оглядів учнів ПТНЗ науковцями ІОЗДП, зокрема стосовно проблем формування здоров'язберігаючої поведінки. У дисертаційному дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук О. Щербакової «Розвиток особистості академічно здібного учня основної школи» (2020 р.), дослідницькі пошуки, зокрема, спираються на концептосферу принципів, приписів та духовних настанов щодо виховання зростаючої особистості на різних етапах її онтогенезу, введених у психолого педагогічний дискурс академіком І. Бехом.

Збережено практику взаємного рецензування навчальних посібників і методичних рекомендацій для педагогів і медичних працівників закладів освіти: останній приклад — у 2024 році вийшов навчальний посібник «Основи популяризації здорового способу життя», що отримав рецензію науковців ІОЗДП тощо.

При добровільному об'єднанні фахівців різних, але споріднених професійних профілів у цілісну групу зазвичай спостерігається так званий «ефект синергії» — виникнення додаткової інтелектуальної енергії, що втілюється у груповому результаті діяльності, який переважає суму індивідуальних результатів. Вчений Х. Ітамі, досліджуючи підвищення ефективності використання ресурсів, виокремлює два види ефектів: комплементарний (доповнювальний), що орієнтується на повне використання наявних ресурсів та потужностей і синергетичний ефект, пов'язаний зі створенням стратегічних переваг. Перший ефект спрямований на підвищення ефективності застосування вже наявних активів на основі розширеного їхнього використання, а другий має здат-

ність створювати дещо нове, і є більш значущим, ніж просто раціональне використання наявних ресурсів (Itami, & Roehl, 1991).

Узагальненого показника, що визначає рівень ефективності партнерської взаємодії науковців ІПВ і науковців ІОЗДП, не існує. Однак аналіз її перебігу також дозволяє говорити про синергетичний ефект як «додатковий результат, отриманий від тісної злагодженої взаємодії окремих учасників та спільного використання нематеріальних активів» (Luchs, & Campbell, 1998). Він проявляється у підвищенні фахової поінформованості шляхом перетікання знань в групі; гарантованій валідності діагностичних методик, розроблених галузевими фахівцями; спільному використанні нематеріальних ресурсів; економії часу при збільшенні кола та чисельності цільових груп респондентів; впровадженні методик і технологій з доведеною ефективністю, апробованих учасниками раніше, а отже, у загальному вимірі — у підвищенні якості галузевих наукових досліджень.

Досвід партнерської взаємодії науковців ІПВ і співробітників ІОЗДП витримав випробування часом, однак потребує осучаснення, оскільки наразі педагогічна і медична наука, масова педагогічна практика в умовах послідовного пролонгованого впливу пандемії та війни стикається з новими, досі не відомими викликами. Серед них нашу особливу увагу привертають наступні:

- зниження рівня засвоєння навчальних дисциплін і десоціалізація дітей та підлітків в результаті дистанційної освіти;
- надмірне використання цифрових технологій та сучасних гаджетів, що призвело до суттєвих порушень стану здоров'я;
- адаптація дітей та підлітків, які повернулись або повернуться із зарубіжної еміграції, що долучились до нового способу життя, іншого харчування, інших педагогічних та освітніх практик;
- потреба особливої уваги дітям та підліткам з числа внутрішньо переселених осіб, які переживають вплив сполучених негативних факторів (вимушений переїзд, втрата близьких, майна, соціальних контактів), що провокують та підтримують стресові розлади, психосоматичні захворювання, призводять до формування ризикової або суїцидальної поведінки, агресії, породжують нові приводи до цькування та булінгу.

Вирішення окреслених проблем вимагає ретельного аналізу і вироблення адекватних відповідей: перегляду медичних, психологічних та педагогічних рекомендацій щодо організації дистан-

ційної освіти (особливо в районах бойових дій) та контроль за дотриманням цих вимог; динамічне дослідження реального стану поширення шкідливих звичок (вживання психоактивних речовин, ранній початок статевого життя, лихослів'я) у середовищі здобувачів освіти; перегляд та оновлення із залученням фахівців відповідних галузей освітніх програм для педагогів щодо врахування особливостей фізіології й психології різних вікових груп сучасних дітей і підлітків.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що на черзі такі *перспективні форми партнерської взаємодії*:

- спільна розробка стратегій і програм профілактики проблемних питань;
- адресне консультування з педагогічних, медичних чи психологічних питань;
- семінари-тренінги зі збереження ментального здоров'я та популяризації цінностей здорового способу життя;
- розроблення і реалізація просвітницько-профілактичних проєктів;
- тематичні майстер-класи чи вебінари для цільової аудиторії (адміністрації закладів освіти, вчителів, шкільних бібліотекарів, батьків чи осіб, що їх замінюють, представників батьківських комітетів та громадських організацій тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Березюк, О.В., Воронцова, Т.В. Єжова, О.О., Гранде, О.В. Єресько, О.В., Кириченко, В.І., Петренко, Ж.В., & Пономаренко, С.В. (2014). *Партнерство задля нарощування потенціалу. Посібник для активістів неурядових організацій*. Київ: «Здоров'я через освіту». http://autta.org.ua/files/files/EC_Партнерство.pdf
- Близнюк, В.В. (2008). Добробут. У І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін., ред., *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-22384>
- Бойчук, Ю.Д. (ред.). (2017). *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження*: монографія. Харків: Вид. Рожко С.Г. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_zdor_ta_korr_os/Zagalna_teorija_zdorovia_i_zdorviazberegennja.pdf
- Даниленко, Г.М., Страшок, Л.А. Завеля, Е.М., Ісакова, М.Ю., & Єщенко, А.В. (2022). Про перспективи розвитку шкільної медицини в Україні. *Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини*, 2(19), 11-16. <https://doi.org/10.15407/internalmed2022.02.011>
- Даниленко, Г.М., Щербаківа, О.О., & Авдієвська, О.Г. (2020). Медико-соціальні та соціально-психологічні особливості розвитку особистості підлітка в сучасній родині. *Україна. Здоров'я нації*, 4(62). <https://doi.org/10.24144/2077-6594.4.0.2020.220382>

- Еременко, І. (укр.). (2023). Сучасні підходи до впровадження інтегрованих соціальних послуг на рівні громад. Unicef Україна. https://www.unicef.org/ukraine/media/36691/file/Unicef_Integrated%20social%20services.pdf
- Кириченко, В.І. & Єжова, О.О. (2014) *Міжсекторальна взаємодія в умовах превентивного виховного середовища: навчально-методичний посібник*. Кіровоград: Імекс ЛТД. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/7357/>
- Кириченко, В.І., Єжова, О.О., Нечерда, В.Б., Тарасова, Т.В. & Хомич, О.Л. (2016) *Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу: монографія*. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705147>
- Миколаєць, А.П. (2018). Підходи до розвитку міжсекторного соціального партнерства в системі публічного управління. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, 4(64), 107–110. http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/22.pdf
- Оленковська, Л.П. (2013). Шляхи становлення міжсекторного партнерства на місцевому рівні в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*, 10, 168–171. <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=2852&i=37>
- Президент України. (2020, 25 травня). *Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі* (195/2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020>
- Рибак, О., Шиманський, В., & Кириченко, А. (2023). Індекс майбутнього. Індекс добробуту дітей 2023: матеріали пілотного дослідження. Unicef. https://osvita.ua/doc/files/news/915/91527/UA_report.pdf
- Garcy, A.M., & Berliner, D.C. (2018). A critical review of the literature on the relationship between school quality and health inequalities. *Review of Education*, 6 (1), 40–66. <https://doi.org/10.1002/rev3.3106>
- International Youth Foundation (2017). *Global Youth Wellbeing Index 2017*. https://iyfglobal.org/sites/default/files/2017YouthWellbeingIndex_6.pdf
- Itami, H., & Roehl, T. W. (1991). *Mobilizing invisible assets*. Harvard University Press. <https://www.amazon.com/Mobilizing-Invisible-Assets-Hiroyuki-Itami/dp/067457771X>
- Luchs, K.S., & Campbell, A. (Eds.). (1998). *Strategic Synergy*. International Thomson Business. https://books.google.com.ua/books/about/Strategic_Synergy.html?id=j0gPAAAAAAAJ&redir_esc=y
- Meyer, C., & Davis, S. (2003). *It's alive: The coming convergence of information, biology, and business*. Crown Currency. <https://www.amazon.com/Its-Alive-Convergence-Information-Business/dp/1400046416>
- Sharma, R., Henneman, L., Qadri, A., Vignoles, L., & McCormick K, (ed.). (2017). *2017 Global Youth Wellbeing Index*. Baltimore: International Youth Foundation. <https://iyfglobal.org/library/2017-global-youth-wellbeing-index>
- Stuart, G., & Triola, M. (2015, April). *Enhancing health professions education through technology: building a continuously learning health system* (pp. 9–12). https://macyfoundation.org/assets/reports/publications/macy_foundation_monograph_oct2015_webpdf.pdf
- United Nations Development Programme. (2015). *Цілі сталого розвитку*. <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
- United Nations. (2023). *The Sustainable Development Goals Report. Special edition*. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf>

SYNERGY OF PARTNERSHIP COOPERATION IN CARING FOR THE HEALTH OF CHILDREN AND ADOLESCENTS

Heorhii Danylenko

DSc in Medicine, Professor, Director of the State Institution "Institute for Children and Adolescents Health Care of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Kharkiv, Ukraine

Valentyna Kyrychenko

PhD in Pedagogy, Senior Researcher, Head of the Laboratory of Physical Development and Healthy Lifestyle, Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Larysa Strashok

DSc in Medicine, Professor, Head of the Department of the Scientific Organization of Medical Care for Schoolchildren and Adolescents of the State Institution "Institute for Children and Adolescents Health Care of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Kharkiv, Ukraine

Abstract. The purpose of the article is to reflect on the course and results of long-term partnership interaction of scientists of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine and researchers of the State Institution "Institute of Child and Adolescent Health Care of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine" to combine efforts and resources to improve the effectiveness of health-promoting activities of educational institutions.

The authors substantiate the understanding of partnership as the most effective in view of social effect and long-term mutually beneficial format of social cooperation. The problematic field of the partners' mutual scientific interests is outlined and possible areas of their intersection are identified.

It has been proved that the preservation and promotion of the health of children and students, despite the special conditions of martial law and changes in the learning environment, remains one of the priority areas of the educational institution. Professional health care as a prerequisite for the organisation of the educational process is recognised as a strategic vector of partnership. Examples of partnerships with proven effectiveness have been presented.

Keywords: *children's well-being; health-saving technologies; partnership interaction; synergistic effect.*

Дата публікації: 28 червня 2024 р.